

Танасієнко Людмила Олегівна
здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:
Лабенська Лілія Леонідівна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ПРИНЦИП ЗАГАЛЬНОСТІ ВИБОРЧОГО ПРАВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ РІЗНИХ СУБ'ЄКТІВ

Одним з найдавніших та найефективніших способів формування органів влади, є вибори, як для загальнодержавного рівня, так і місцевого. Разом з тим, ця форма демократії не є загальнодоступною, а можлива лише для «обраних». Саме такими «обраними» є ті, хто відповідає виборчим цензам (вимогам). Такий підхід до цього інституту народовладдя не залежить від історичного етапу розвитку держави, кількості народонаселення, її політичного режиму, географічного розташування, форми територіального устрою або будь-яких інших чинників. Завжди, якщо існує держава, то й регламентуються виборчі цензи (вимоги) для тих хто обирає, тобто виборців, та для тих, кого обирають – кандидатів.

Кількість, якість та зміст виборчих цензів, у свою чергу, є одним з найвпливовіших факторів демократичності інституту виборів, об'єктивності представлення у виборних органах думки більшості, довіри до влади взагалі.

Інститут виборчих цензів є досить об'ємним та складним правовим явищем, як у просторі, так і в часі. Як зазначалося вище, він притаманний усім державам світу, в різні історичні проміжки часу, а тому може бути предметом дослідження не лише юристів, а й філософів політологів, соціологів, та навіть психологів.

Різноманітні аспекти вивчення виборчих цензів визначили предметом своїх досліджень такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Афанасьєва М.В., Камінська Н.В., Ключковський Ю.Б., Кравченко В.В., Козодой Л.М., Корнієнко М.І., Левенець А.В., Маклаков В.В., Максакова Р.М., Погорілко В.Ф., Радченко О.В., Ставнійчук М.І., Шаповал В.М., Чернецька О.В. та ін.

Наше дослідження має своїм об'єктом більш вузьке коло суспільних відносин, а саме: формування органів місцевого самоврядування в Україні на певному історичному етапі (кінець 18-го сторіччя по даний час), і відповідно, динаміка виборчих цензів.

Основним завданням даного дослідження є аналіз зв'язку сучасного змісту виборчих вимог з правовими традиціями минулого. Історико-правовий аналіз буде проведено на підставі законодавчих актів у галузі

державотворення періоду Російської імперії (з кінця 18-го сторіччя), державності у 1917-1920 рр., радянської доби та часів сучасної України.

З кінця 18-го сторіччя на територію України, включену до складу Росії, було поширено російський суспільний та державний устрій. Місцеве самоврядування, введене на початку 17-го сторіччя, діяло у суворо визначених сферах (містах) і мало обмежену компетенцію. У 1785 р. приймається «Жалувана грамота дворянству», яка встановлює ряд особистих і майнових прав та обов'язків дворян, зокрема – право скликати дворянські зібрання [1, с. 26]. У їх роботі брали участь всі дворяни, але право голосу мали тільки особи, які досягли 25-річного віку та мали у власності село. Позбавлялися права голосу та права бути обраними, дворяни, котрі не служили, або не дослужилися до обер-офіцерського чину. У виборні адміністративні посади був встановлений майновий ценз – податний: дохід із села мав складати не менш 100 рублів [2, с. 140].

Новий етап у розвитку місцевого самоврядування в Україні пов'язаний з буржуазними реформами 60-70 рр. 19-го сторіччя. В органах земського представництва отримали закріплення такі буржуазні принципи, як: виборність всіх гласних виключно з числа учасників зібрань або з'їздів; залежність виборчого права від майнового та вікового цензів; формальна рівність та змінність всіх членів. Отже, прийняття Уложення про земські установи (1864 р.) та Городового уложення (1870 р.) дало поштовх в демократизації виборчих цензів. Зокрема встановлювалися такі виборчі вимоги: віковий ценз, майновий ценз, ценз громадянства та моральний ценз [3, с. 54].

Протягом 80-х – на початку 90-х рр. 19-го сторіччя уряд переглянув вищезазначені реформи. Так, у 1890 р. видано Уложення про губернські і повітові земські установи. Загальні виборчі вимоги залишились незмінними, проте селяни безпосередньо позбавлялися вибору гласних.

Револьюційні події 1905-1907 рр. та перша світова війна обірвали процес реформування виборчого законодавства.

Державне будівництво 1917-1920 рр. характеризується відсутністю належної правової бази виборів. Щоправда, стаття 21 Конституції УНР визначила виборчі вимоги до всіх рівнів органів влади: громадянство УНР, 21-річний вік, ценз дієздатності та моральний ценз.

Впродовж існування в Україні радянської влади, зокрема з 1919 по 1937 рр., в положеннях про місцеві органи було знижено віковий ценз до 18 років, вимагалася належність до робітничо-селянського класу та відсутність експлуататорського минулого (виборчого права позбавлялись колишні жандарми, монахи тощо).

Конституція УРСР 1937 року закріпила віковий ценз пасивного виборчого права 21-23 роки. Аж до середини 60-тих років 20-го сторіччя взагалі не існувало законодавства про місцеві органи влади. І лише у період 70-80 рр. прийняті в УРСР виборчі закони закріпили виборчі цензи, які

аналогічні сучасним, а саме: громадянство УРСР, досягнення 18-річного віку, та ценз дієздатності [4, с. 78].

Наступний період розвитку виборчого законодавства безпосередньо пов'язаний із здобуттям незалежності Україною. Було розроблено декілька законів. Заслужують на увагу виборчі цензи, що регламентувалися Законом «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» від 1994 року. Його новелами стали: закріплення цензу осілості (необхідність постійного проживання або працювати на території відповідної Ради); віковий ценз підвищено до 25-30 років (в залежності від рівня Ради). Проте у 1998 році норми Закону «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних міських голів» повернули до попередніх виборчих цензів: громадянство України, 18-річний вік, ценз дієздатності. Без змін ця норма залишилась Законі «Про місцеві вибори», прийнятому в 2015 році, а також, нажаль, в чинному Виборчому кодексі України. [5].

Таким чином, проаналізувавши динаміку розвитку виборчих цензів для формування органів місцевого самоврядування, доцільним було б запропонувати, законодавчо закріпити підвищення вікового виборчого цензу для кандидатів на посади голів сільських, селищних та міських рад до 25 років, а також депутатів всіх рівнів рад – 21 року. Але зрозуміло, що законодавець, як і раніше, залишив такі пропозиції та аргументи на їх користь без уваги.

За статистикою, формування фахівців високої кваліфікації серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування припадає на людей у віці, близькому до сорока років. Креативні здібності є рідкісним талантом у людей усіх вікових категорій, але вміння змінити точку дотику своїх потенційних можливостей з моменту набуття депутатського мандата або обрання на посаду залежить від рівня освіченості, професіоналізму, що одержуються особою роками. До того ж, життєвий досвід, набутий у певному віці, надає особі можливість, прийняти зважене рішення про використання пасивного виборчого права, а також запобігає невиправданим витратам з державних фондів, що формуються значною мірою за рахунок платників податків.

Список використаної літератури:

1. Болтенко Ю.О. Правовые основы организации и деятельности органов местного самоуправления на районном уровне: Дис.канд.юрид.наук. – М., 1998. - С. 26
2. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів / За ред. В.Д. Гончаренка. – 3-тє вид., перероб.; Уклад. В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький. – К., 2003. – С. 140
3. Каюк Д.Г. Формування катеринославського та херсонського дворянства в 60-ті рр. XVII – на початку XIX ст.: Дис. канд. істор. наук. – Дніпропетровськ, 2002.

4. Історія держави і права України: Підруч. / А.С. Чайковський (кер. авт. кол.), В.І. Батриченко, Л.О. Зайцев, О.Л. Копиленко та ін.; За ред. А.С. Чайковського. – К., 2004

5. Виборчий кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 6.12.2020).